

Saga Holgersson
Väktargatan 10 C
754 22 UPPSALA
saho1652@student.uu.se

En konservativ samhällsomstörtare?

Syntaktiska skillnader mellan språket i *Aftonbladet*
och *Dagligt Allehanda* från år 1831

Sammandrag

I den här uppsatsen presenteras en kvantitativ undersökning av språket i två svenska dagstidningar från år 1831, *Aftonbladet* och *Dagligt Allehanda*. Syftet är att ta reda på om det finns några syntaktiska skillnader mellan tidningarna. Med bakgrund i att *Aftonbladet* anses vara den första moderna dagstidningen i Sverige är frågan om detta även återspeglas i språket. Undersökningen baseras på totalt 20 texter, bestående av tidningarnas inrikesnyheter, hämtade från perioden mellan den 3 januari och den 10 mars 1831. De språkdrag som har undersökts är framför allt meningslängd, bisatser, utbyggda nominalfraser samt fundament i huvudsats. Resultaten visar på små skillnader mellan materialen, men pekar mot ett mer konservativt språkbruk i *Aftonbladet*, som har längre meningar, fler bisatser, längre utbyggda nominalfraser och längre fundament.

Innehåll

Sammandrag	2
1 Inledning	4
1.1 Syfte	4
2 Forskningsöversikt	5
2.1 Kvantitativa studier	5
2.2 Studier av tidningspråk	6
3 Material	9
3.1 Tidningsurval	9
3.2 Texturval	10
3.2.1 Val av texttyp	10
3.2.2 Val av datum	11
3.3 Innehåll	12
4 Metod	13
4.1 Ord- och satsräkning	13
4.2 Uteslutna ord	13
4.3 Grafisk mening	14
4.4 Satsdefinition	14
4.5 Nominalfraser	16
5 Resultat	17
5.1 Meningslängd	17
5.2 Bisatsanalys	22
5.2.1 Antal bisatser	22
5.2.2 Bisatstyper	25
5.3 Nominalfraser	26
5.3.1 Nominalfrasernas antal	26
5.3.2 Nominalfrasernas andel av textmassan	28
5.3.3 Kvalitativa skillnader	29
5.4 Fundament i huvudsats	30
5.4.1 Antal ord i fundament	30
5.4.2 Satsled i fundament	33
6 Sammanfattning och diskussion	34
Litteratur	37
Bilaga 1	39

1 Inledning

”*Aftonbladet* är den första moderna dagstidningen i Sverige.” Detta upprepades närmast som ett mantra av mina lärare på journalistprogrammet. Och visst har tidningen haft betydelse för pressens utveckling i vårt land. När *Aftonbladet* startades av Lars Johan Hierta år 1830, gjorde den revolution i Tidningssverige. Den bröt med gamla traditioner och skapade ett helt nytt sätt att göra tidningar. Det är de flesta som intresserar sig för presshistoria överens om.

Till de nyheter som redaktionen för *Aftonbladet* införde hörde att tidningen började ges ut på eftermiddagen istället för på morgonen. På så sätt kunde de hinna få med nyheterna från de utländska tidningar som kommit med posten under förmiddagen, nyheter som konkurrenterna inte tryckte förrän morgonen därpå. *Aftonbladet* tilltalade också nya, växande, läsargrupper. På det politiska planet var tidningen liberal och stödde många av de frågor som var hjärtefrågor för en alltmer kapitalstark borgarklass. Att en tidning mer eller mindre öppet gick emot hovet och andra maktinstanser var något nytt och *Aftonbladet* förlorade flera gånger sitt utgivningstillstånd. Men tidningen utkom alltid på nytt, med ny ansvarig utgivare och nytt namn. *Aftonbladet* blev först till *Det nya Aftonbladet* och man hann så småningom ända upp till *Det femtonde Aftonbladet*. Då gav överheten upp. Tidningen hade då också blivit så populär, att man inte vågade riskera att stöta sig med dess läsare. Indragningarna upphörde. *Aftonbladet* hade vunnit.

När *Aftonbladet* började ges ut år 1830 var tidningen alltså en frisk fläkt i första hand på det ideologiska planet, och den ansågs också vara journalistiskt djärv, men min fråga är om den kan anses ha varit nyskapande även på ett språkligt plan, i synnerhet när det gäller syntax och meningsbyggnad.

1.1 Syfte

Syftet med den här uppsatsen är att med kvantitativa metoder undersöka om det finns några språkliga skillnader, på syntaktisk nivå, mellan *Aftonbladet* och den samtida tidningen *Dagligt Allehanda*, som dock grundats 60 år tidigare. Skiljer de sig åt när det

gäller sådant som meningslängd, bisatsfrekvens, vilka typer av bisatser som förekommer, fundament i huvudsatser eller i nominalfrasernas uppbyggnad?

2 Forskningsöversikt

Några olika svenska, kvantitativa, korpusbaserade studier kommer att presenteras här. Antalet svenska studier av den här typen som har fokuserat på tidningsspråk är emellertid relativt begränsat. Denna forskning ingår dock i det vidare forskningsfältet kvantitativ stilistik, varför här även ska tas upp några av de undersökningar som gjorts inom detta område, trots att dessa i strikt mening inte behandlar (enbart) språket i pressen.

2.1 Kvantitativa studier

Tor Hultmans och Margareta Westmans *Gymnasistsvenska* är en kvantitativ studie av svenska gymnasieelevers språkbruk, jämfört med olika typer av svensk bruksprosa, bland annat tidningstexter (Hultman & Westman 1977). Till de språkdrag Hultman och Westman undersöker hör ordklassfördelning, ordfrekvens, makrosyntagmlängd samt andel och typ av underordnade satser. De anser sig finna stora klyftor mellan gymnasisternas och de vuxna skribenternas språk. Gymnasisternas meningar är längre än dem som återfinns i broschyrer eller i tidningstexterna, men inte lika informationstäta och eleverna väljer i högre grad ospecifika ord med diffus syftning, i synnerhet bland substantiven. Eleverna har också högre andel personbetecknande pronomen med mera. Det för den här undersökningen mest intressanta i *Gymnasistsvenska*, utöver jämförelsematerialet, är troligen den diskussion som Hultman & Westman för, i anknytning till analyserna av de olika språkdragen, kring vilken effekt olika typer av språkbruk kan få på en texts läsbarhet. Även om specifika siffror ibland kan vara svåra att jämföra, delvis beroende på något skilda sätt att räkna, delvis beroende på den stora skillnaden i tid mellan de båda materialen, så kan huvuddragen i diskussionen ändå vara relevanta.

Jan Svenssons *Språk och offentlighet. Om språkbruksförändringar i den politiska offentligheten* baseras till stor del på undersökningar av tidningsmaterial (ledare, nyhetsartiklar samt artiklar ur olika fackförbundstidningar), men även nedtecknade tal som hållits i riksdagen av riksdagsledamöter ingår i hans material, som sträcker sig från 1945 till 1985 (Svensson 1993). Svenssons teori, som delvis tar sin utgångspunkt i Habermas teori om offentlighetens förändring, är att bland annat utvecklingen inom massmedierna och de förändrade politiker- och journalistrollerna har påverkat språket i den politiska offentligheten under det aktuella tidsspannet så att till exempel resonemang och motiveringar för olika beslut och ståndpunkter har blivit ovanligare.

Svensson undersöker bland annat syntax, där han finner en tendens både till kortare meningar och till minskad bisatsfrekvens. På morfologisk nivå jämför han frekvens av egennamn, abstrakta substantiv, olika pronomentyper, ordlängd med mera. Här finns tecken på att andelen abstrakta substantiv minskar, samtidigt som egennamnen blir vanligare, vilket kan ses som tecken på den personifiering av politiken som anses ha skett under perioden. Personliga pronomina däremot blir ovanligare, enligt Svensson främst beroende på att frekvensen av ordet *jag* minskar när talare /skribenter slutar att motivera sina uttalanden utifrån personliga ställningstaganden. Ordlängden har en utveckling som är rakt motsatt den som de syntaktiska dragen uppvisar. Ju kortare meningarna blir, desto längre blir alltså orden. Tydligast är ökningen av de överlånga orden (mer än 14 bokstäver). Svensson konstaterar också att år 1975 i hans material skiljer ut sig som en vändpunkt. Efter 1975 planar många av kurvorna ut eller vänder. Meningarna blir något längre igen, orden något kortare. Svensson konstaterar att ett av hans delmaterial, riksdagstalen, ger starkt stöd för hans hypotes kring språkutvecklingen, medan bilden av tidningsmaterialet är betydligt mer splittrad och inte öppnar för någon klar och entydig tolkning.

2.2 Studier av tidningsspråk

De kvantitativa studier av rent tidningsspråk som har gjorts gäller framför allt utvecklingen under 1900-talet. En relativt omfattande sådan studie är Hans Strands avhandling *Nusvenskt tidningsspråk. Kvantitativa studier av reportage i morgon-, kvälls-*

och *veckopress* (Strand 1984). Strands analys behandlar framför allt morfologiska aspekter, engångsord, snedfördelade ord, fördelningen av olika ordklasser i materialet, bruket av främmande ord, förkortningar med mera. I allmänhet visar genomgången att de olika typerna av tidning skiljer sig åt vad gäller dessa variabler. Skillnaden är, föga förvånande, som störst mellan morgon- och veckopressen. De utgör ytterligheterna på skalan, medan kvällspressen intar en mellanställning och ibland ligger närmare den ena ibland närmare den andra polen. Strand föreslår även möjliga förklaringar till varför det är så, baserat bland annat på vilka källor tidningarna använder sig av, vilken publik de vänder sig till, hur de olika tidningarna finansieras samt vilket tidningen själv anser vara sitt främsta syfte.

Även Lars Grahn har bidragit till kunskapen om språket i pressen, bland annat genom undersökningen "Ledare och reportage" där han visar på den stora betydelse genren har för språket i en text, både för ordvalet men även för syntaxen (Grahn 1962). I Grahns material, som är hämtat ur *Dagens Nyheter* år 1962, går en tydlig språklig skiljelinje mellan ledare och utrikesreportage å ena sidan, och övriga reportage å andra sidan. (Kultur- och sportartiklar, kåserier med mera ingår inte i Grahns material.)

Grahn har även skrivit "Det moderna tidningsspråket" där han försöker utreda om det finns skillnader i "svårlästhets" mellan förr och nu (Grahn 1965). Här förekommer därför även äldre material, jämförelsen baseras på artiklar ur *Dagens Nyheter* från 1890 respektive 1964. Från båda årtalen har hämtats exempel på ledare, utlandsreportage, kulturartiklar och allmänreportage. Från 1964 har även sportartiklar och kåserier analyserats, men dessa saknar motsvarigheter från 1890. Precis som i "Ledare och reportage" framhåller Grahn här genrens betydelse. Han menar att en förenkling i riktning mot talspråket kan iaktas, men att denna inte har verkat lika starkt i alla de studerade textlagen. Han drar därför slutsatsen att genretillhörigheten hos en text är en stark faktor i stilutvecklingen och att ämne och situation i många avseenden bestämmer stilen på en text.

En undersökning med mer tyngdpunkt på ett äldre material är Sven Engdahls avhandling *Studier i nusvensk sakprosa – några utvecklingslinjer*, som presenterar en omfattande undersökning av ett flertal språkdrag, på både syntaktisk och morfologisk nivå (Engdahl 1962). Engdahls material är hämtat främst ur *Nordisk tidskrift för*

vetenskap, konst och industri. Det är uppdelat på två perioder, en äldre som sträcker sig från år 1878 till år 1895, och en yngre som omfattar åren mellan 1900 och 1950. I ett par delundersökningar använder Engdahl också ett jämförelsematerial, hämtat ur *Svenska Turistföreningens årsskrift*. Denna del av undersökningen, där tidsspannet är kortare och går från 1915 till 1950, är framför allt inriktad på ord- och formval. Engdahl har studerat bland annat förändringar i bruket av *ej/icke/inte*, av *blott/endast/bara*, av singularformer av verb till plurala subjekt med mera. De delundersökningar som omfattar hela materialet, från 1878 fram till 1950 är istället fokuserade på meningsbyggnaden. Engdahl kan här konstatera att såväl meningarnas satsantal som deras ordantal sjunker under den undersökta tidsperioden. Resultaten visar också att medan meningar med tre satser upptar den procentuellt största andelen av textutrymmet i det äldre materialet, så har dessa tappat sin ledande ställning till förmån för meningar med endast två satser i det yngre materialet. Samtidigt har andelen meningar med enbart en sats också ökat, medan andelen meningar med fem eller fler satser minskat kraftigt. Engdahl menar att det i materialet går att ”spåra reflexer av ett ’modernt genombrott’ i svensk sakprosa”. Därmed skulle hans undersökning stödja den av många framlagda hypotesen att det är under åren just kring 1880 som de stora omvälvningarna i svenskan sker eller tar sin början.

Den kvantitativa studie av tidningspråk som behandlar det äldsta materialet är Jan Danells undersökning ”Konservativ och liberal stockholmspress”. Den publicerades i två delar, den första i årgång 1969-1970 av *Kungl. Humanistiska Vetenskaps – Samfundet i Uppsala Årsbok*, den andra i årgång 1971-1972 av samma årsbok. Danell jämför där ett flertal stockholmsbaserade dagstidningar med liberal respektive konservativ prägel. Hans undersökning hämtar sitt material från sex olika tidningar (tre konservativa och tre liberala) och från fem olika år, det första är 1868, det sista är 1895, och de ingående tidningarna jämförs på ett stort antal punkter, både vad gäller sådant som ordval och ordföljd, och vad gäller syntaktiska strukturer som meningslängd, bisatsdjup och grad av hypotax. Danell konstaterar att hans resultat stödjer den tidigare framlagda hypotesen om att det sker ett modernt genombrott i det svenska språket under åren kring 1880. Hans material visar på betydande förändringar både på morfologisk och på syntaktisk nivå. Danell kan också konstatera att det finns skillnader mellan den konservativa och den liberala pressen. Tendenserna går åt samma håll i hela materialet, men förändringarna

syns i de flesta fall tidigare, och blir också kraftigare, i de liberala tidningarna än i de konservativa.

3 Material

Här följer en presentation av materialurvalet. Först av valet av tidning och därefter valet av texter ur tidningen, både vad gäller texttyp och vad gäller vilka datum texterna har hämtats ifrån.

3.1 Tidningsurval

Den tidning som valts ut att jämföra *Aftonbladet* med är *Dagligt Allehanda*. Valet av just denna tidning grundar sig på flera faktorer. *Dagligt Allehanda* grundades 1767, över 60 år före *Aftonbladet*. Dessutom blev den, när den kom ut, en stor succé och hade under många år en dominerande ställning på den svenska tidningsmarknaden (Gustafsson & Rydén 2000:passim). *Dagligt Allehanda* kan därför, av flera skäl, sägas ganska väl representera de äldre tidningar som *Aftonbladet* bröt emot. Samtidigt fanns den, vilket naturligtvis är en förutsättning för undersökningen, fortfarande kvar år 1831 vilket gör att det är möjligt att jämföra samtida material från de båda tidningarna. Andra fördelar med valet av *Dagligt Allehanda* är bland annat den täta utgivningen. När tidningen startade var den först i Sverige med sexdagarsutgivning och den hade detta även 1831, precis som *Aftonbladet* (Hadenius & Weibull 2003:44). Utgivningstakten påverkade rimligtvis tidningarnas nyhetsurval och är därför en faktor som bör vägas in i valet av undersökningsmaterial. En tidning som bara utkom två eller tre dagar i veckan var helt enkelt tvungen att sälla hårdare bland nyheterna för att få med flera dagars nyheter på samma yta som andra bara behövde få in dagens nyheter på. Både *Aftonbladet* och *Dagligt Allehanda* är också Stockholmstidningar. De är alltså lika på flera väsentliga punkter, utom vad gäller när de grundades, vilket ju är den variabel som är intressant för denna undersökning.

3.2 Texturval

3.2.1 Val av texttyp

Ur de två utvalda tidningarna har i sin tur inrikesnyheterna valts ut för analysen, eftersom det bedömdes vara nödvändigt att isolera en enskild texttyp att studera. Eftersom syftet är att undersöka eventuella skillnader mellan de båda tidningarna bör övriga variabler som kan tänkas påverka resultatet reduceras till så få som möjligt, och typ av text är en sådan variabel. Skälen till att just inrikesnyheter valdes är flera. En fördel är att inrikesnyheterna är lätt identifierbara. De är tydligt rubricerade som ”Inrikes nyheter” och denna rubrik är densamma i båda tidningarna vilket gör att det inte uppstår några tveksamheter om vilken avdelning i en tidning som kan anses svara mot en viss avdelning i den andra tidningen. Ytterligare en fördel är att nyhetsnotiserna sällan innehåller några längre citat, till skillnad från andra delar av tidningarna, där artiklar ofta till stora delar kan bestå av verser, berättelser, predikotexter med mera, antingen i sin helhet eller citerade i långa stycken. Inrikesnyheter förekommer också i nästan samtliga nummer av båda tidningarna, till skillnad från många andra texttyper som uppträder betydligt mer sällan. Det underlättar excerperingen.

De fördelar som här räknats upp gäller i stort även för utrikesnyheter. Att dessa inte har valts ut beror på två saker. Dels är utrikesnyheter något mindre vanliga än inrikesnyheterna, och de uppträder heller inte alltid samma dag i båda tidningarna, dels finns skäl att anta att språket i utrikesnyheterna skulle kunna tänkas vara mer styrt av språket i källorna, som ofta var utländska tidningar. Även inrikesnyheterna baseras naturligtvis på källor, i synnerhet om de rör andra delar av landet än Stockholm, men beroendet bör rimligen inte vara lika stort här. Källorna för inrikesnyheterna är också skrivna på svenska, till skillnad från utrikesmaterialet som måste översättas, något som naturligtvis också riskerar att färga av sig på språket. Den mest idealiska avdelningen att studera inom tidningen hade troligen varit ledare, eftersom ledaren brukar anses spegla en tidnings ”själ”, men ledare hade ännu inte börjat skrivas år 1831 utan det är en texttyp som utvecklats först senare. Utifrån det material som finns har bedömningen gjorts att eventuella brister blir minst med ovanstående urval.

3.2.2 Val av datum

Texterna som analyserats har valts ut ur tio nummer av *Aftonbladet* respektive *Dagligt Allehanda* från den 3 januari 1831 till och med den 10 mars samma år. Principen för urvalet har varit att exciperera en dag per vecka, med förskjutning av veckodagen för att täcka upp samtliga veckodagar då tidningarna gavs ut. Detta har gjorts av två skäl. Det ena är för att i mesta möjliga mån undvika att en och samma skribent ska ligga bakom samtliga texter. Det är dock ingen garanti för att så inte är fallet. Eftersom inga artiklar signerades går det inte att veta vem som är upphovsman till respektive text. Det andra skälet är för att undvika risken att en viss typ av nyheter, som kan tänkas inkomma samma dag varje vecka, ska få alltför stort genomslag. Vissa politiska möten kan till exempel tänkas att de alltid hålls en viss veckodag, och därmed alltid omskrivs en viss veckodag. Första veckan skulle alltså en måndag exciperas, veckan därpå en tisdag och så vidare. Vissa avsteg har dock blivit nödvändiga på grund av att alla nummer inte innehåller inrikesnyheter. *Dagligt Allehanda* har genomgående inga inrikesnyheter på tisdagar, istället har måndags- respektive onsdagstidningen exciperats de veckor då tisdagar borde ha valts ut. Ordningen har också blivit omkastad för två av texterna ur *Aftonbladet*, så att lördagstidningen exciperades veckan före fredagstidningen. Även där var skälet att inrikesnyheter saknades i den fredagstidning som skulle ha exciperats. Dock gick motsvarande omkastning inte att göra i *Dagligt Allehanda* eftersom lördagstidningen då skulle ha saknat inrikesnyheter. För dessa 4 av de totalt 20 texterna gäller alltså att de inte representerar samma datum.

Jag har bedömt att de avsteg som gjorts från texturvalsprincipen har varit små och inte bör orsaka några problem vid analysen. Omkastningen av fredags- och lördagstidningarna påverkar inte grundtanken att samtliga utgivningsdagar skall finnas representerade och inte heller det faktum att texterna här har hämtats från olika datum bör påverka särskilt mycket. Vad gäller tisdagstidningarna har en måndagstidning valts som ersättning den ena veckan och en onsdagstidning den andra, för att ändå försöka få mesta möjliga spridning av materialet. Det har inte bedömts möjligt att få en helt sammanhängande serie, utan undantag och omkastningar, genom att förskjuta hela tidsperioden till ett annat startdatum. Samma problem uppstår även då. Detsamma gäller om urvalsprincipen

istället hade varit att excerpera exempelvis bara måndagstidningar. Även då skulle vissa veckor sakna material och anpassningar skulle bli nödvändiga.

Efter ovanstående justeringar består materialet ur *Aftonbladet* av följande datum: måndag 3/1, onsdag 12/1, onsdag 19/1, torsdag 27/1, lördag 5/2, fredag 11/2, måndag 14/2, måndag 21/2, onsdag 2/3 samt torsdag 10/3, alla från år 1831. För materialet ur *Dagligt Allehanda* gäller samma datum, bortsett från lördag 5/2 och fredag 11/2, som ersätts av fredag 4/2 och lördag 12/2. Att startdatum har satts till just den 3 januari beror främst på att en längre sammanhållen period av utgivning inleds då. *Aftonbladets* första reguljära nummer utkom den 16 december 1830 och detta kunde därför ha varit aktuellt som startdatum. Emellertid innebär jul- och nyårshelgen så många avbrott i utgivningen att den ovan nämnda texturvalsprincipen då hade blivit helt omöjlig att följa – undantagen hade blivit alltför många. Därför har startdatumet förskjutits till efter helgdagarna.

3.3 Innehåll

Båda tidningarna innehåller oftast flera notiser för varje datum, på mycket varierande ämnen. Allt från kortfattade upplysningar om vädret i Kalmar och H.M. Konungens senaste förehavanden, till långa redogörelser av hur nyårsfirandet i Malmö urartat när den traditionella gevärskjutningen för att fira ut det gamla året gått över styr. Flera hundra skyttar ska ha samlats och skjutit friskt omkring sig, “hwaraf flera fruntimmer farligt skrämdes” (DA 12/1).

Ett stort problem, som tas upp i båda tidningarna, är brännvinet. Det finns två stora problem med det brännvin som säljs i Stockholm. Det ena är att brännvinets “utomordentliga svaghet medför en skadlig verkan på de förtärandes helsa, såsom förledande dem till omåttliga kvantiteters njutande” (AB 11/2) och man vill därför införa en lagstadgad miniminivå för alkoholhalten i brännvinet. Svagheten har också lett till att brännvinsförsäljarna gör “skadliga tillblandningar, för att dölja dess verkliga svaghet” (AB 11/2) vilket föreslås stoppas genom noggranna kontroller av allt brännvin som förs in till huvudstaden. För en översikt över innehållet i samtliga notiser, se bilaga 1.

4 Metod

I arbetet med materialet har ett stort antal ställningstaganden och överväganden gjorts. Vissa delar av textmaterialet har räknats bort och av alla de språkdrag som hade varit möjliga att undersöka har ett fåtal valts ut. Det jag har valt att undersöka i texterna är meningslängden (antal ord/grafisk mening), antal bisatser/grafisk mening samt vilka bisatstyper dessa fördelar sig på och bisatsernas andel av det totala antalet satser. Jag har också undersökt nominalfraser; hur många nominalfraser texterna innehåller och hur stor del av den totala textmassan nominalfraserna utgör. Även fundament i huvudsats har undersökts, deras längd och vilket satsled de fungerar som. Här nedan ska redogöras för de principer och beslut som legat till grund för de urval som gjorts och för de definitioner som de olika delundersökningarna utgår ifrån.

4.1 Ord- och satsräkning

All räkning av ord och satser har gjorts för hand, vilket naturligtvis öppnar för att det, trots noggranna dubbelkontroller, kan ha blivit fel någonstans. Dessa fel bör dock vara få och små och bör i slutändan därför inte påverka resultaten nämnvärt.

Ord med bindestreck har räknats som ett ord medan särskrivna ord, även sådana som vi i dag skulle betrakta som ett, har räknats som två separata ord. Tal har räknats som ett ord, även i fall när de grafiskt skulle skrivas som två. *2200* ses alltså som ett ord, trots att det med bokstäver skulle skrivas *tvåtusen tvåhundra*.

4.2 Uteslutna ord

Meningar, delar av meningar och ibland hela notiser har i vissa fall inte analyserats. Det rör sig om textpartier som till sin karaktär avviker från den övriga textmassan och som, om de räknats in i analysen, riskerat att snedvrider resultaten. Exempel på uteslutna textpartier är uppräkningslistor av spannmålspriser samt Orts- och datumuppgifter i början av notiser, av typen; ”Gefle den 15 Jan” (DA 19/1). Långa citat ur skrivna texter har uteslutits vid ett fåtal tillfällen. Några andra citat, av den typ vi är vana vid från dagens tidningar, förekommer inte och har därför inte orsakat några problem.

4.3 Grafisk mening

Den traditionella definitionen av grafisk mening såsom en textenhet som inleds med stor bokstav och avslutas med stort skiljetecken (punkt, utropstecken eller frågetecken) är inte helt applicerbar på mitt material, framför allt beroende på att stor bokstav används utifrån helt andra principer än dagens. Detta, kombinerat med att förkortningar som avslutas med punkt är mycket vanliga, gör att många meningar felaktigt skulle delas upp i flera om den traditionella regeln följdes slaviskt. Följande exempel visar på de problem som kan uppstå:

(Ex.1)

./.../ dels att nu varande Canzlisten hos Int.-Emb. Förste Expeditons-Secreteraren Thure von Baumgarten, som sedan år 1828 förrättat den lediga Kamrerare-tjensten, vid Embetet, må till samma tjenst af Öfver-Int. befordras ./.../ (AB 12/1)

Meningen tar inte slut efter ”Int.-Emb.”, trots att det där finns en punkt, som följs av en stor bokstav. I *Gymnasistsvenska* finns en något modifierad form av grundregeln, som passar utmärkt här. ”En grafisk mening är det som ryms mellan (meningsbörjande) stor bokstav och (meningsslutande) punkt, frågetecken eller utropstecken.”

(Hultman & Westman 1977:180) Det kan visserligen invändas att vad som är meningsbörjande och meningsslutande blir en fråga om subjektiv bedömning och det är naturligtvis till viss del sant, men den allmänna språkänslan räcker långt i de här fallen. Det är helt enkelt inte rimligt att avbryta en mening var som helst och det har inte i något fall i materialet rått några tvivel om var en grafisk mening börjar eller slutar.

4.4 Satsdefinition

För att kunna göra en satsindelning av materialet måste först klargöras vilka krav som ska ställas på en sats, och det är inte självklart vilka de kraven ska vara. Det finns en stor mängd olika satsdefinitioner. Den som har använts här är i stora drag densamma som Sven Engdahl använder i *Studier i nusvensk sakprosa*. Den stora fördelen med denna definition är att den är förhållandevis enhetlig, med få undantag som kräver subjektiva

bedömningar. Ytterligare en fördel är att valet möjliggör jämförelser med Engdahls material, som består av tidskriftsartiklar från år 1878 fram till år 1950, eftersom samma satsindelningsprincip då har använts. Engdahl utgår från den traditionella skolgrammatiska regeln om att en fullständig sats kräver både subjekt och predikat. Om antingen subjekt eller predikat saknas räknar Engdahl den ändå som fullständig sats ”om den kommer att stå som överordnad sats i en satsfogning” (Engdahl 1962:16), det vill säga om den har en bisats knuten till sig. Den kommer även att räknas som en sats om den står självständigt, men däremot inte om den står som underordnad i en satsfogning (det vill säga i de fall där den skulle ha varit en bisats om den hade varit en sats).

De stora problemen vad gäller satsräkning uppstår vid vissa fall av ellips. Enligt definitionen ovan består meningen *Karl äter och Karl sover* (Wellander 1921:32) av två satser, medan *Karl äter och sover* (Wellander 1921:32) består av en sats eftersom led nummer två saknar utsatt subjekt. I meningen *Karl äter kl. 10 och Kurt kl. 11* (Wellander 1921:32) är det i stället predikatet som underförstås i det andra leDET. Engdahl menar, i sin diskussion av problemet, att det enligt praxis rör sig om en enda sats, eftersom utsatt predikat saknas, men att exempel av den typen ändå ”alternativt är att uppfatta som meningar med vardera två satser” (Engdahl 1962:17). Hans lösning på problemet är att i tveksamma fall komplettera räkningen enligt praxis med en alternativ räkning där meningar som exemplet ovan har räknats som två separata satser trots det utelämnade predikatet (eller, i vissa fall, subjektet). Enligt Engdahl själv ger dock inte den alternativa räkningen några stora skillnader jämfört med den räkning som gjorts strikt enligt praxis. ”Vilket av de båda alternativen, som tillämpas, är sålunda siffermässigt av relativt underordnad betydelse.” (Engdahl 1962:22)

Det går inte att säkert säga att de två typerna av räkning skulle stämma väl överens även vid en räkning av mitt material, men Engdahls resultat kan åtminstone tala i den riktningen. Det är heller inte möjligt för mig att i en så här begränsad undersökning själv göra den typ av alternativ räkning som Engdahl genomfört, utan min satsräkning baseras helt och hållet på kravet på utsatt subjekt och predikat. Det enda avsteg som gjorts från kravet är när hjälp verbet *har* har uteslutits, som i följande exempel:

(Ex.2)

För ett par dagar sedan hitkom underrättelse att Lagmannen
Jean Noræus, efter några veckors sjukdom, aflidit i Fahlun.
(AB 21/1)

Ovanstående mening har alltså ansetts bestå av två separata satser, en huvudsats och en bisats, eftersom det här inte rör sig om ett predikat som ”delas” med meningens första del och varken meningen eller satsen skulle bli begriplig utan att tänka sig ett underförstått *har*. Enligt Maria Bolander gäller inte heller kravet på subjekt och predikat ”när vi i bisats utelämnar hjälpverbet *har* eller *hade*” (Bolander 2001:144).

I en bisats som inleds med ett relativt pronomen, exempelvis *som* eller *hwilken*, krävs naturligtvis inget ytterligare subjekt för att konstruktionen (förutsatt att den innehåller ett predikat) ska räknas som en fullständig sats. Det relativa pronomenet fyller då subjektets funktion, som här:

(Ex.3)

Man wet med full wisshet, att skott lossades helt nära framför ansigtet på fruntimmer,
som i mörkret kommo gående /.../ (DA 12/1)

När *som* inte uppträder i egenskap av relativt pronomen, som i följande exempel, krävs dock ett utsatt subjekt, i det här fallet *alla möjliga friskyttar*, för att kraven på en fullständig sats ska uppfyllas.

(Ex.4)

Det tycktes, som hade alla möjliga friskyttar kommit tillsammans, för att
högtidlighålla årets bortgång. (DA 12/1)

4.5 Nominalfraser

En fras består av ett huvudord och eventuellt en eller flera bestämmningar till detta huvudord. En nominalfras har vanligtvis ett substantiv (ett nomen) som sitt huvudord, men även andra ordklasser kan förekomma som huvudord. Nominalfraser kan byggas ut

och bli väldigt långa, genom flera led av bisatser och bestämmningar, men också enskilda substantiv utgör nominalfraser. I den räkning av nominalfraser som har gjorts här har de enkla substantiven dock inte tagits med, eftersom fokus inte har legat på nominalfraser i allmänhet utan på just utbyggda nominalfraser. Det har heller inte funnits skäl att anta att bruket av enkla substantiv skulle skilja sig mellan de två materialen, varför dessa har uteslutits för att göra räkningen mer hanterlig.

5 Resultat

Resultaten av analysen presenteras här för ett språkdrag i taget. För samtliga analyser gäller att all räkning av ord och satser har gjorts på det totala materialet för respektive tidning. Varje notis har alltså inte analyserats för sig utan de har slagits samman till två större textgrupper och det är på dessa textgrupper som räkningen har utförts. På grund av materialets begränsade omfång har statistiska signifikanser inte räknats för något språkdrag.

5.1 Meningslängd

Meningslängd är ett något grovhugget men ändå användbart mått. Det har den fördelen att det är enkelt, och kräver mycket få eller inga subjektiva bedömningar, vilket gör att det lämpar sig väl för jämförelser mellan olika material. Det är också väl belagt att meningslängden blir kortare under senare delen av 1800-talet och hela 1900-talet (Mårtensson & Svensson 1988:191) och det är därför ett mått som är intressant när det handlar om att söka moderna drag i en text.

Det material som har analyserats består av 3042 ord för *Aftonbladet* och 4154 ord för *Dagligt Allehanda*. Dessa är fördelade på 88 respektive 131 meningar, vilket ger en snittmeningslängd på 34, 57 ord för *Aftonbladet* och 31,71 ord för *Dagligt Allehanda*. En sammanställning av meningarnas fördelning på olika intervaller om tio ord presenteras i tabell 1.

Tabell 1: Meningarnas ordantal

Tidning	Antal meningar med ordantalet										
	1-10	11-	21-	31-	41-	51-	61-	71-	81-	91-	100
		20	30	40	50	60	70	80	90	100	<
AB	14	16	22	21	3	1	5	3	0	0	3
DA	17	37	28	18	12	5	8	2	1	2	1

Av tabellen kan utläsas att snittmeningslängden för *Aftonbladet* dras upp av tre mycket långa meningar (202, 330 resp 152 ord). Den längsta meningen i *Dagligt Allehanda* består av hela 388 ord. Skälen till att vissa meningar kan bli så extremt långa är flera. Ett skäl är att ett stort antal underordnade satser används, men också satsradning av både huvudsatser och bisatser gör meningarna längre. Materialets allra längsta mening (388 ord) består av en huvudsats, som följs av sex bisatser av första underordningsgraden, som var och en i sin tur har ett flertal underordnade satser hakade till sig. Följande utdrag är hämtat från just denna mening:

(Ex. 5)

/.../
 (b2) 2:o att
 (b2a) om detta sednare inträffade
 (b2b) och bränwinet dock ansågos kunna från det skadliga renas,
 (...b2) sådant skulle werkställas på Egarens bekostnad, wid dertill särskildt
 inrättade Distillerings:Apparater;
 (b2c) hwaremot,
 (b2d) om waran befinnes icke kunna göras användbar,
 (...b2c) den samma borde, utan någon ersättning till Egaren aftappas;
 (b3) 3:o att rymliga och beqwämliga Magasiner borde anskaffas för upplag af
 det till Staden inkommande Bränwin,
 (b3a) under tiden innan undersökning hinner ske /.../ (DA 12/2)

Som synes består meningen av en lång uppräkningsstruktur, tydligt markerad med ”2:o”, ”3:o” och så vidare. En mening med en sådan struktur kan naturligtvis svälla ut och bli mycket lång, men den behöver för den skull inte bli svårläst, eftersom dess olika delar bildar relativt självständiga och väl avgränsade enheter.

Större svårigheter skapar förekomsten av många inskjutna bisatser mitt i en mening som sedan ”hoppas tillbaka” och fortsätter på sitt huvudspår, eftersom det innebär att

läsaren måste hålla en relativt stor mängd information i huvudet utan att tappa bort det ursprungliga sammanhanget. Exempel 6 visar på ett sådant bruk av bisatser:

(Ex.6)

- (h) /.../ dock har K. M. i anseende till särskilde härvid förekommande omständigheter, i Nåder velat förklara, dels
- (b1) att nu varande Canzlisten hos Int.-Emb. Förste Expeditons-Sekreteraren Thure von Baumgarten,
- (b2) som sedan år 1828 förrättat den lediga Kamrerare-tjensten, vid Embetet,
- (...b1) må till samma tjenst af Öfver-Int. befordras,
- (b3) hvarvid han har att åtnjuta Kamrerarelönen 517 R:dr B:co, samt fyllnad deri till lika lön
- (b4) som Sekreteraren nu innehar, eller 699 R:dr,
- (b5) så snart genom inträffande ledighet tillgång dertill sig yppar;
- (b6) i hvilket afseende han äger, såsom bidrag till denna lönefyllnad, att erhålla den nu lediga Slotts-Stenhuggare- och Slotts- Snickarelönerna
- (...h) dels
- (b7) att Secreteraren hos Int. Emb., Canzli-Rådet Bohm skall öfvertaga Canzlistgöromålen och få sig nuvarande Canzlistlönen tillslagen; börandes vid enderas af desse personer afgång nämnde tjenstebefattningar, mot den här ofvan bestämda lön, ovilkorligt förenas. (AB 12/1)

Ytterligare ett skäl som ligger bakom de långa meningarna, och som även det kan göra texten svårläst, är att satserna ibland är extremt långa, med dagens mått mätt. Satser på över trettio ord är inte ovanligt. Det beror i sin tur många gånger på uppordningar inom satsen. Exempel 7, hämtat ur samma mening som det föregående (meningen är totalt 202 ord lång), visar på hur en enskild sats kan byggas ut genom omfattande uppräknings:

(Ex.7)

- (h) I följd häraf kommer Intendentstjensten vid Museum att försvinna, samt arfvodet dervid, att med Öfver-Intendentens lön sammanslås, likasom *Secreterarebefattningen vid Museum, en Architects-, Kamrerare-, Canzlists-, en Vaktmästare samt de fyra Handt-verkaretjensterne på Int.Emb.-Stat*, att framdeles upphöra /.../ (min kursivering) (AB 12/1)

Konstruktionen i sig är inte främmande för dagens språk, men toleransen för hur många ord som kan skjutas in mellan i det här fallet hjälp- och huvudverb tycks ha varit mycket högre på 1800-talet än vad den är idag. Några skillnader mellan de båda tidningarna finns dock inte på någon av de tre ovanstående punkterna. De tycks båda följa en gemensam norm och den utveckling som har skett, från den då rådande normen till dagens, påbörjas antingen först senare, eller i andra medier än de som här har undersökts. Den kommer i alla fall inte till uttryck i mitt material.

Den skillnad som möjligen kan ses mellan de två materialen gäller variationen av meningslängden. När det gäller de allra kortaste meningarna ligger *Aftonbladet* mycket nära *Dagligt Allehanda*, trots skillnaden i storlek på materialen. Räknat i procent utgör de allra kortaste meningarna cirka 16 % av meningarna för *Aftonbladet*, och runt 13 % för *Dagligt Allehanda*. Sammantaget med att *Aftonbladet* också har fler extremt långa meningar, med över 100 ord, kan det, med reservation för det begränsade materialet, ses som tecken på att meningslängden är något mer varierad i *Aftonbladet*, medan *Dagligt Allehanda* har mer jämnlånga meningar. Om denna variation i meningslängd är att se som ett modernt drag i språket är dock svårt att säga.

Snittmeningslängden för både *Aftonbladet* och *Dagligt Allehanda* ligger under de siffror som Engdahl redovisar för sitt material från 1878, där snittet ligger på 36,7 ord per mening (Engdahl 1962:25). Samtidigt finns det ingen mening i Engdahls material som överstiger 150 ord, medan de längsta meningarna i mitt material ligger på 330 ord för *Aftonbladet* och 388 ord för *Dagligt Allehanda*. Skillnaden i snittlängd kan troligen bero på skillnaden i genre. Engdahls material är hämtat ur tidskrifter, där texterna består av längre, sammanhängande artiklar. Mitt material innehåller, varvat med längre notiser, också mycket korta, telegramliknande upplysningar, av typen ”I Lördags höll H.M. Konungen Stats-Råd.” (AB 14/2) Dessa drar naturligtvis ner snittmeningslängden, och kan tänkas till stor del förklara skillnaderna mellan de båda materialen.

Mycket intressant är också en jämförelse med de siffror som Jan Danell redovisar i sin undersökning av ett antal stockholmstidningar från 1868. Danell redovisar där en snittmeningslängd på 38,8 ord för *Aftonbladet* och 33,0 ord för *Nya Dagligt Allehanda*.

För det totala materialet från år 1868 ligger Danells snitt på 34,1 ord¹ (Danell 1971:9). Även här kan en delförklaring till skillnader i meningslängd vara skillnader i studerad genre, eftersom Danells undersökning gäller ledare och inte nyhetsmaterial. Lars Grahn har, i en undersökning av olika texttyper i *Dagens Nyheter* från 1962, redovisat snittmeningslängder på 20,3 ord för inrikesledare, och 15,6 ord för allmänreportage (Grahn 1962:128). Även om Grahns material är omkring 100 år yngre än Danells, och omkring 150 år yngre än mitt, kan det ändå ses som ett tecken på att genren faktiskt har relativt stor betydelse för meningslängden, och att ledare tenderar att ha längre meningar än många andra texttyper i tidningen.

Snittmeningslängderna på 34,57 ord för *Aftonbladet* respektive 31,71 ord för *Dagligt Allehanda* innebär att skillnaden i meningslängd mellan tidningarna totalt sett är ungefär tre ord. Denna siffra är svår att sätta i perspektiv. Engdahl kommenterar inte alls skillnaderna i meningslängd mellan de olika årtalen i hans material, utan konstaterar bara att antalet stadigt sjunker. Danell kommenterar det minskande ordantalet i sitt material bara mellan två specifika årtal. Då rör det sig om en minskning på nio ord, vilket Danell skriver är ”påfallande mycket” (Danell 1971:9). Hans Strand har i sitt material skillnader på tre ord per mening mellan morgon- och kvällstidningar. Han kommenterar dock inte meningslängden separat, utan använder den för att räkna ut LIX-värden. De värden han får fram är statistiskt signifikanta, men är svåra att använda för en jämförelse med mitt material eftersom LIX inte enbart baseras på meningslängden utan även andra faktorer spelar in (Strand 1984:25). Det kanske intressantaste jämförelsematerialet på den här punkten är en undersökning av *Läsebok för folkskolan*, gjord av Björn Melander. Han har funnit statistiskt signifikanta skillnader i meningslängd mellan första och tionde upplagan av läseboken, och skillnaden är där bara två ord per mening (Melander 1998:50).

Sammanfattningsvis kan sägas att i en textkorpus större än min hade en skillnad på i snitt tre ord varit relativt stor. I ett så här pass begränsat material får det räcka med att konstatera att resultatet i alla fall inte talar för ett modernare språk i *Aftonbladet* utan snarare visar tendenser åt andra hållet.

¹ Engdahls siffror är höga även jämfört med Danells, och även Danell konstaterar, när han jämför de båda materialen, att skillnaderna mellan dem kan tolkas som ett uttryck för stilistiska skillnader mellan sakprosa, som Engdahl undersökt, och tidningsledare, som Danells undersökning gäller (Danell 1971: 11).

5.2 Bisatsanalys

Bruket av bisatser är också en intressant faktor. Traditionellt har det ibland ansetts att en hög andel bisatser gör en text mer svårläst, och det har funnits en uppfattning om att talspråk skulle innehålla färre bisatser än skrivet språk, och därmed vara ”enklare”. Denna uppfattning tillbakavisas av bland annat Hultman och Westman, som med hänvisning till resultat från de båda projekten Talsyntax och Skrivsyntax menar att förhållandet istället är det motsatta. Talat språk innehåller fler bisatser än det skrivna språket, och bland de studerade skrivna texttyperna hittades den högsta andelen bisatser i debatttexter, som på flera sätt ligger nära talspråket (Hultman och Westman 1977:189-190). Mängden bisatser är alltså inget bra mått på hur svår- eller lättläst en text är, men det kan ändå vara intressant att se om de två materialen i undersökningen skiljer sig åt på den här punkten. Enligt Hultman och Westman kännetecknas nämligen dagens bruksprosa av en begränsad användning av underordnade satser, vilket talar för att andelen bisatser kan ses som ett av många tecken på hur modern en text är (Hultman & Westman 1977:190). Bruket av bisatser är också intressant eftersom det påverkar exempelvis meningenslängden.

5.2.1 Antal bisatser

Aftonbladettexterna innehåller totalt 131 bisatser. Fördelat på 88 meningar blir det ett snitt på cirka 1,5 bisatser per mening. Materialet ur *Dagligt Allehanda* innehåller totalt 180 bisatser, vilket, fördelat på 131 meningar, ger ett snitt på omkring 1,4 bisatser per mening. Precis som för antalet ord per mening visar sig *Aftonbladet* ha en liten övervikt när det gäller antalet bisatser per mening. Den inbördes relationen mellan de två måtten är också ganska självklar. Ju fler bisatser en mening innehåller desto fler ord bör den rimligtvis bestå av.

För antalet bisatser per mening går det alltså inte att se några stora skillnader mellan de båda materialen. Det är även svårt att i någon större utsträckning ställa siffrorna i relation till resultaten från några andra undersökningar, eftersom de flesta andra undersökningar antingen inte har räknat bisatser alls eller har använt sig av andra mått för denna räkning, exempelvis antal bisatser/1000 ord eller antal bisatser/makrosyntagm. Att

jag har valt att inte använda mig av något av dessa mått beror för det förstnämnda måttet främst på att mitt material består av så få ord. Med drygt 3000 ord för *Aftonbladet* och drygt 4000 för *Dagligt Allehanda* blir antal bisatser/1000 ord ett väldigt klumpigt mått. För det sistnämnda, antal bisatser/makrosyntagm, är skälet att jag inte har makrosyntagmindelat mitt material, och att jag inte har ansett att arbetet med att göra det skulle stå i proportion till den vinst som skulle kunna göras i form av jämförbarhet med andra material. Det viktiga för den här undersökningen är inte heller att resultaten ska gå att jämföra med andra undersökningar. Målet är i första hand att de två textmaterialen ska gå att jämföra med varandra. Först i andra hand är det intressant att även jämföra dem med andra resultat.

För att ändå kunna göra några jämförelser har jag gjort några små modifieringar, för att få mina siffror jämförbara dels med Danells analys av stockholmspressen och dels med de resultat som Hultman och Westman presenterar i *Gymnasistsvenska* (1977). Danell använder sig av måttet antal bisatser/10 meningar, ett mått som mina resultat, med små modifikationer, kan sättas i relation till. En räkning utifrån Danells mått ger för mitt material 15 bisatser/10 meningar för *Aftonbladet*, och 14 bisatser/10 meningar för *Dagligt Allehanda*. Det kan då konstateras att det är mycket lågt jämfört med vad Danell anger för *Aftonbladet* respektive *Nya Dagligt Allehanda* från år 1868. Där ligger siffrorna på hela 27,5 bisatser/10 meningar för *Aftonbladet* (den klart högsta siffran för Danells material) och på 19,6 bisatser/10 meningar för *Nya Dagligt Allehanda* (Danell 1972:23). Exakt vad dessa stora skillnader beror på är svårt att säga. De kan knappast förklaras av skillnader i texternas omfattning. Danell har för 1868 excerperat cirka 7700 ord för *Aftonbladet* och omkring 6600 ord för *Nya Dagligt Allehanda* (Danell 1970:34). Något som däremot kan påverka resultatet är att Danell använt en något annan definition av sats än vad jag har gjort. I de fall som Engdahl bedömde som tveksamma och räknade med en alternativt två satser har jag konsekvent räknat en sats medan Danell istället konsekvent har räknat två (Danell 1972:17 ff.). Detta kan dra upp det totala satsantalet hos Danell, och därmed även antalet bisatser. Det är dock ändå förvånande att skillnaden blir så stor. Dels eftersom de tveksamma fallen är få och dels därför att Engdahl, som redan citerats ovan, inte fann några avgörande skillnader i resultat mellan de två sätten att räkna (Engdahl 1962:22). Ytterligare en omständighet som kan ha bidragit till resultatet kan

vara att skillnaden i studerad texttyp återigen slår igenom, på denna punkt liksom när det gällde meningslängden. Tillsammans kan detta delvis förklara de stora skillnaderna.

Mycket intressant i sammanhanget är att Danell, vars undersökningsperiod sträcker sig från 1868 till 1895, visar fallande siffror för antalet bisatser per 10 meningar mellan dessa årtal, och att den liberala pressen (där bland annat *Aftonbladet* ingår) inleder denna utveckling tidigare än den konservativa (där bland annat *Nya Dagligt Allehanda* ingår). Den senare gruppen har också totalt sett högre antal bisatser per 10 meningar under perioden som helhet (Danell 1972:23ff). Den skillnad som eventuellt hade varit att vänta mellan de två materialen i min undersökning verkar alltså slå igenom först några årtionden senare.

Hultman och Westman har i sin undersökning räknat bisatsernas andel av det totala antalet satser. För tidningstexter får de då ett värde på 31,11 %, det lägsta värdet för de fyra olika typer av bruksprosatexter som deras undersökning omfattar. Det högsta värdet (bland de skrivna texttyperna), 45,23 %, uppvisar debattexterna (Hultman & Westman 1977:190). För mitt material hamnar motsvarande siffror på 52,82 % för *Aftonbladet* och på 50,56 % för *Dagligt Allehanda*. Den lilla övervikt som syntes för *Aftonbladet* när det gällde antalet bisatser per grafisk mening hittar vi alltså även här.

Skillnaderna mellan mitt äldre material och Hultmans och Westmans mer nutida är avsevärda. Siffrorna för mitt material närmar sig de 54 % som i Hultmans och Westmans material återfinns i den talade formella debatten. Det är det högsta värdet i deras undersökning (sett till både talat och skrivet språk). Detta, kombinerat med de fallande siffror Danell redovisar, stöder det som sades tidigare om att en lägre andel bisatser kännetecknar den moderna bruksprosan och att en högre andel är ett äldre stildrag.

För bisatserna, precis som för meningslängden tyder resultaten av denna undersökning på att både *Aftonbladet* och *Dagligt Allehanda* följde samma språkliga norm, troligen i sällskap med andra samtida tidningar. Det finns inte heller på denna punkt något som talar för att *Aftonbladet* skulle ha odlat ett modernare språkbruk, utan precis som när det gällde meningslängden går den lilla skillnad som kan spåras snarast i riktning mot att *Aftonbladet* skulle följa en mer konservativ språknorm än sin äldre konkurrent.

5.2.2 Bisatstyper

Inte heller när det gäller fördelningen på olika typer av bisatser går det att se någon skillnad mellan *Aftonbladet* och *Dagligt Allehanda*. Bisatserna har delats in i tre olika grupper: nominala bisatser (som i satsen fyller funktionen av subjekt, objekt eller predikat), attributiva bisatser (relativa bisatser samt vissa att-bisatser) samt adverbiala bisatser (som uttrycker tid, orsak, villkor med mera). Följande tabell visar fördelningen av bisatserna, i antal och procent, för respektive tidning.

Tabell 2: Fördelning av bisatstyper

Typ av bisats	<i>Aftonbladet</i>		<i>Dagligt Allehanda</i>	
	antal	%	Antal	%
nominal	24	18	32	18
attributiv	69	53	103	57
adverbial	38	29	45	25
Total	131	100	180	100

För de nominala bisatserna är fördelningen exakt densamma i både *Aftonbladet* och *Dagligt Allehanda*, för de övriga två grupperna finns endast mindre skillnader. En liten övervikt för *Dagligt Allehanda* vad gäller de attributiva bisatserna, och en lika liten övervikt för *Aftonbladet* gällande de adverbiala bisatserna. Skillnaderna är dock inte större än att de i ett så här litet material kan bero på slumpen. Att indelningen gjorts så pass grov, med endast tre olika grupper, beror också det på den begränsade mängden material. Med en mer detaljerad indelning, i exempelvis olika typer av adverbiala bisatser, riskerar varje grupp att bli så liten att det blir helt omöjligt att dra några slutsatser utifrån dem. Det finns heller inga skäl att anta att fördelningen skulle förändras, och skillnader uppträda, genom att materialet delades in i fler klasser.

Precis som när det gällde antalet bisatser är det svårt att hitta material att jämföra de här siffrorna med. Westmans *Bruksprosa* (1974) innehåller en undersökning av bisatsfördelningar, men hon räknar där antalet bisatser/1000 ord för respektive typ, ett mått som inte är jämförbart med mina resultat.

Analysen av bisatsernas fördelning utifrån deras funktion i satsen kan därmed kort sammanfattas med att i stort sett inga skillnader kunnat noteras.

5.3 Nominalfraser

Nominalfraser är fraser uppbyggda av ett huvudord, som oftast är ett substantiv, och dess eventuella tillhörande bestämmingar. Nominalfraser har de fördelarna att de gör det möjligt att uttrycka en stor mängd information med en begränsad mängd ord, samt att de tillåter författaren att skikta informationen och på så sätt signalera till läsaren vad som är huvudsak och vad som är biinformation. Men om texten blir alltför koncentrerad och nivåerna i texten alltför många försvårar det istället för läsaren, som måste hålla en stor mängd information i huvudet under en längre tid (Hultman & Westman 1977:205). När tidningar började spridas till större och mindre läsvana grupper försökte redaktionerna anpassa språket till dessa nya läsare (Mårtensson & Svensson 1988:102). Bruket av mycket utbyggda nominalfraser är då något som bör ha minskat, eftersom det för en ovan läsare kan vara svårt att hålla så stora informationsmängder i huvudet. Mycket utbyggda nominalfraser är också ett drag som för dagens språkbrukare ter sig mycket ålderdomligt. Det har därför ansetts vara av intresse att se om det på den här punkten finns några skillnader mellan materialet ur *Aftonbladet* respektive det ur *Dagligt Allehanda*.

5.3.1 Nominalfrasernas antal

I den här undersökningen har enkla substantiv, trots att de också är nominalfraser, inte räknats med eftersom fokus har riktats mot utbyggda nominalfraser, som består av två ord eller fler. Resultatet för undersökningen av dessa presenteras i tabell 3. Tabellen visar antalet nominalfraser med en viss ordlängd, samt hur stor procent av det totala antalet nominalfraser för respektive material som detta antal utgör.

Tabell 3 Nominalfrasfördelning

Antal ord i NP	<i>Aftonbladet</i>		<i>Dagligt Allehanda</i>	
	Antal NP	%	Antal NP	%
2	90	28	169	36,5
3	69	21,5	75	16
4	42	13	65	14
5	34	10,5	36	8
6	28	9	33	7
7	14	5	20	4
8	7	2	7	1,5
9	4	1	11	2
10	7	2	9	2
11	5	1,5	3	0,5
12	4	1	6	1
13	2	0,5	4	1
14	4	1	3	0,5
15	2	0,5	2	0,5
16	-	-	5	1
17	1	0,5	1	0,5
18	2	0,5	4	1
19	2	0,5	1	0,5
20	1	0,5	2	0,5
21	1	0,5	-	-
22	-	-	1	0,5
23	-	-	-	-
24	-	-	1	0,5
25	1	0,5	1	0,5
25<	1	0,5	1	0,5
Total	321	100	460	100

Den enda skillnad mellan materialen som möjligen går att utläsa av tabellen är att *Dagligt Allehanda* har något större andel nominalfraser bestående av endast två ord – ett substantiv med ett bestämningsord. Exempelvis; ”*Wårt Julwäder* har varit allwarsamt kallt, med *lagom snö* och *skarp wind* emellanåt.” [min kursivering] (DA 3/1) som innehåller tre sådana tvåordsnominalfraser. Den längsta nominalfrasen för *Aftonbladet* är 34 ord, den längsta för *Dagligt Allehanda* är 31. Med utgångspunkt i att ett omfattande bruk av utbyggda nominalfraser skulle vara ett äldre stildrag går det inte att säga att *Aftonbladet* skulle ha ett mindre ålderdomligt språk, utan precis som vi sett tidigare går den lilla skillnad som finns snarast i motsatt riktning.

5.3.2 Nominalfrasernas andel av textmassan

Ett annat sätt att se på nominalfraserna är att sätta dem i relation till textmassans storlek. Hur stor andel av orden återfinns i nominalfraser? Tabell 4 visar hur många ord som totalt förekommer i nominalfraser av en viss längd, samt hur många procent av den totala textmassan de utgör.

Tabell 4 Nominalfrasernas andel av den totala ordmängden

Antal ord i NP	<i>Aftonbladet</i>		<i>Dagligt Allehanda</i>	
	Totalt antal ord	%	Totalt antal ord	%
2	180	6	338	8
3	207	7	225	5,5
4	168	5,5	260	6
5	170	5,5	180	4,5
6	168	5,5	198	5
7	98	3	140	3,5
8	56	2	56	1,5
9	36	1	99	2,5
10	70	2,5	90	2
11	55	2	33	1
12	48	1,5	72	1,5
13	26	1	52	1
14	56	2	42	1
15	30	1	30	0,5
16	-	-	80	2
17	17	0,5	17	0,5
18	36	1	72	1,5
19	38	1	19	0,5
20	20	0,5	40	1
21	21	0,5	-	-
22	-	-	22	0,5
23	-	-	-	-
24	-	-	24	0,5
25	25	1	25	0,5
25<	34	1	31	1
Total	1559	51	2145	51,5

Även på denna punkt följer båda materialen samma språkliga mall. *Dagligt Allehanda* har en liten svag övervikt för de kortare nominalfraserna, på två och tre ord. Sett enbart till de tvåordiga nominalfraserna blir övervikten något större men är fortfarande väldigt

begränsad. När det gäller de längsta nominalfraserna, på 25 ord eller mer, ligger *Aftonbladet* istället något högre, men där är skillnaden ännu mindre och baseras dessutom på bara två exempel för vardera tidningen. Det är en självklarhet att det inte går att dra några slutsatser utifrån ett sådant underlag. En räkning av andelen ord som står i nominalfraser med mer än sju ord ger 18,5 % för *Aftonbladet* respektive 19 % för *Dagligt Allehanda*. Skillnaden är så liten att den helt kan bero på slumpen. Mest intressant är den med tanke på att det är det enda mått som går emot tendensen att *Aftonbladet* snarast har ett mer konservativt språkbruk. Lika liten är skillnaden vad gäller andelen ord i nominalfras totalt sett, 51 % för *Aftonbladet* och 51,5 % för *Dagligt Allehanda*. Också den skillnaden är för liten för att tillåta några slutsatser. Med hänsyn till det lilla materialet och de små skillnaderna anser jag att det inte finns någon grund till att säga att *Aftonbladet* skulle ha större andel långa och invecklade nominalfraser. Precis som för tidigare analyserade språkdrag kan dock konstateras att resultaten i alla fall inte talar för att texterna i *Aftonbladet* skulle uppvisa ett modernare språk än *Dagligt Allehandas* texter.

5.3.3 Kvalitativa skillnader

Det är naturligtvis inte bara andelen nominalfraser och hur många ord de består av som är viktigt för om en text upplevs som ålderdomlig eller modern. De kursiverade nominalfraserna i exempel 8 och 9 består båda av tio ord. De flesta skulle dock troligen anse att den senare ger ett avsevärt mer modernt intryck än den förra.

(Ex. 8)

I ruinerne af det i grannskapet till hagen liggande Borgholms Slott, hafwa lemningar af slagtede kreatur blifwit funna. (DA 3/1)

(Ex. 9)

Han sände bud till Kyrkan, att folket, efter slutad Gudstjenst, skulle komma honom till biträde, hwilket efterkoms af en del, som hade den lyckliga påföljd, att *den störste warg, som man någonsin sett här på orten*, fångades i de uppsatta näten och ihjällogs. (DA 27/1)

I det senare exemplet är nominalfrasen efterställd och förlängs framför allt av den relativa bisatsen, en konstruktion som är vanlig även idag. I det första exemplet är nominalfrasen i stället framförställd, och användningen av presens participen ”liggande” stör lätt en modern läsare. Sådana skillnader tar de kvantitativa analyser som gjorts här inte hänsyn till. Det är alltså mycket möjligt att en mer kvalitativt inriktad analys av texternas nominalfraser skulle kunna visa på skillnader i hur de är uppbyggda, skillnader som kanske skulle peka på andra resultat än dem som har fått fram här. Att göra en sådan kvalitativ analys har dock bedömts ligga utanför ramarna för denna undersökning. Det är därför en tråd som lämnats åt någon annan att ta upp.

5.4 Fundament i huvudsats

Fundamentet är den del av meningen som står före det finita verbet. Fundamentet kan bestå av ett eller flera ord men vissa satser kan också sakna fundament, till exempel frågor och uppmaningar som börjar direkt med det finita verbet. Ju mer information som samlas i fundamentet desto mer vänstertunga anser vi meningen vara och vänstertunga konstruktioner är något som gärna undviks i modern svenska eftersom de kan bli svårlästa. Enligt Mårtensson och Svensson har svensk syntax under 1900-talet frigjort sig allmer från tyska förebilder som tidigare varit rådande (Mårtensson & Svensson 1988:190). Det kan antas att detta bland annat påverkat fundamenten. Så kallad kanslismsvenska, som brukar anses vara mycket tyskpåverkad, utmärks ofta just av mycket vänstertunga meningar där man får vänta länge på det finita verbet. I ljuset av detta är det av intresse att se på fundamenten i de texter som undersöks här, kanske framför allt deras längd, men även vilket satsled de utgör.

5.4.1 Antal ord i fundament

I texterna ur *Aftonbladet* står totalt 513 ord i fundament. Det totala antalet huvudsatser är 105, vilket ger ett snitt på 4,88 ord i fundament. Vissa av huvudsatserna saknar dock fundament, det kan vara frågor, uppmaningar eller meningsfragment. Sedan dessa räknats bort kvarstår 97 huvudsatser som har fundament. Om antalet ord i fundament fördelas endast på dessa fås ett snitt på 5,29 ord. I *Dagligt Allehanda* står totalt 715 ord i

fundament, fördelat på 176 huvudsatser varav 3 saknar fundament. Det ger ett snitt på 4,06 ord totalt respektive 4,13 ord för de huvudsatser som har fundament. Jämfört med Hultmans och Westmans material är det höga siffror. Snittet för tidningstexter ligger där på 2,8 ord i fundament, men då skiljer det nästan 150 år mellan materialen (Hultman & Westman 1977:216). Jämfört med den första upplagan av *Läsebok för folkskolan*, från 1868 är siffrorna inte lika extrema. Medelvärdet för läseboken är 4,0 ord per fundament, (Melander 1998:50) vilket dock troligen säger mer om läsebokens svårighetsgrad än om tidningstexternas.

Tabell 5 visar antalet fundament med ett visst ordantal för respektive tidning, samt hur många procent av det totala antalet fundament de utgör.

Tabell 5 Fundament i huvudsats

Antal ord i fundament	<i>Aftonbladet</i>		<i>Dagligt Allehanda</i>	
	Antal	%	Antal	%
1	30	31	46	26,5
2	19	19,5	36	21
3	12	12,5	24	14
4	5	5	20	11,5
5	6	6,5	11	6,5
6	6	6,5	10	6
7	2	2	3	1,5
8	2	2	4	2,5
9	1	1	2	1
10	3	3	2	1
11-15	7	7	6	3,5
16-20	1	1	8	4,5
21-25	1	1	1	0,5
26<	2	2	-	-
Total	97	100	173	100

Tabellen visar att *Aftonbladet* både har flest långa fundament och flest ettordsfundament. Precis som när det gällde meningslängden tycks alltså fundamentlängden vara något mer varierad i *Aftonbladet* än i *Dagligt Allehanda*, även om skillnaderna även här är små. När det gäller de långa fundamenten har *Dagligt Allehanda* inget fundament på 26 ord eller mer (det längsta är 25 ord). *Aftonbladet* har ett fundament på 29 ord och ett på hela 66

ord. Det senare är bildat genom satsradning av två bisatser med tillhörande underordnade satser. Om man räknar bort detta exceptionella fundament fås för *Aftonbladet* ett snitt på omkring 4,7 ord i fundament, som ligger betydligt närmare siffran för *Dagligt Allehanda*.

De 513 ord som står i fundament utgör cirka 16,9 % av de totalt 3042 ord som materialet ur *Aftonbladet* består av. Fundamenten i *Dagligt Allehanda* utgör ungefär 17,2 % av det totala ordantalet för det materialet. *Dagligt Allehanda* har alltså en större andel ord i fundament, trots att varje fundament (i snitt) är kortare. 39 % av samtliga satser i *Aftonbladet* har fundament, medan motsvarande siffra för *Dagligt Allehanda* är 48 %. Detta beror på flera saker. För det första har *Aftonbladet*, som vi har sett ovan, fler bisatser än *Dagligt Allehanda*. Om information läggs i en bisats genererar den inget fundament, vilket den däremot gör om den läggs i en ny huvudsats. För det andra har *Aftonbladet* fler fundamentlösa huvudsatser, åtta stycken mot *Dagligt Allehandas* tre. Bland dem finns frågor och uppmaningar, men en del av dessa huvudsatser saknar också fundament på grund av att subjektet har placerats efter det finita verbet på ett sätt som med dagens ögon ser märkligt ut. Exempel 10 visar en sådan konstruktion, där ”denna avgift” har ställts efter verbet istället för före.

(Ex 10)

- (h1) Möjligheten af hela förslagens verkställighet skulle likwäl bero på Regeringens bifall till den föreslagna skillingsavgiften, [...]
- (h2) och borde denna afgift icke blifwa för Säljaren betungande,
- (b1) enär han derföre kunde godtgöra sig af Köparen och Consumenten, genom motsvarande förhöjning i priset för waran [...] (DA 12/2)

Sammanfattningsvis kan konstateras att *Dagligt Allehanda* har större andel ord i fundament totalt sett, men att detta beror dels på en högre andel huvudsatser och på att dessa i sin tur i större utsträckning har fundament. När orden slås ut på antalet fundament är det istället *Aftonbladet* som har längre fundament och mer vänstertunga meningar. Skillnaden är på över ett ord om det allra längsta fundamentet räknas med. Resultatet här stämmer alltså väl överens med det mönster vi sett sedan tidigare, att det är *Dagligt Allehanda* som står för det ”enklare” språket i de två materialen.

5.4.2 Satsled i fundament

Fundamentet kan fylla olika funktioner i en sats. Den vanligaste funktionen är subjektets, därefter någon typ av adverbial. Tabell 6 visar fördelningen på olika satsled för fundamenten ur respektive tidning.

Tabell 6 Fundamentens fördelning på olika satsled

Satsled	<i>Aftonbladet</i>		<i>Dagligt Allehanda</i>	
	Antal	%	Antal	%
subjekt	65	67	112	65
adverbial totalt	27	28	61	35
tidsadverbial	10	10,5	26	15
rumsadverbial	7	7,5	13	7,5
sättsadverbial	1	1	2	1
satsadverbial	1	1	4	2,5
omständighetsadverbial	3	3	8	4,5
ej analyserade adverbial	5	5	8	4,5
objekt	4	4	-	-
prepositionsobjekt	3	3	-	-
predikativ	1	1	-	-
Totalt	97	100	173	100

Som tabellen visar så följer båda tidningarna det mönster man hade kunnat vänta sig att finna, med övervägande andel subjekt i fundamentet, följt av olika former av adverbial. Andelen subjekt är nästan densamma båda tidningarna, med en liten övervikt för *Aftonbladet*. *Dagligt Allehanda* har istället något fler adverbial på fundamentplats. Stora skillnader i andelen subjektsfundament hade kunnat tyda på ett mer varierat språk i det ena materialet, men några sådana skillnader finns inte. Andelen subjektsfundament i båda materialen är något högre än för tidningstexterna i *Bruksprosa*, som ligger på 63 %, men skillnaden är måttlig (Westman 1974:155). Vad som möjligen kan förvåna är att endast *Aftonbladet* uppvisar fundament med andra funktioner än subjekt eller adverbial. *Dagligt Allehanda* saknar helt fundament som utgörs av objekt eller predikativ. Sett till det ringa antalet exempel kan det röra sig om slumpen, men är ändå intressant med tanke på övriga resultat. Objektsfundament kräver mer av läsaren och gör texten mer svårtillgänglig. Även om antalet sådana fundament här är lågt och inte heller andelen är särskilt hög (tidningstexterna i *Bruksprosa* har 4,2 %) (Westman 1974:155) ligger det ändå väl i linje

med tidigare resultat, att det är *Aftonbladet* som uppvisar dessa fåtal exempel. Fundamentens funktion i satsen ansluter väl till mönstret att *Aftonbladet* har ett ålderdomligare språk och tyngre texter.

6 Sammanfattning och diskussion

Med utgångspunkt i ett antal språkdrag har jag här försökt avgöra om det finns några skillnader på syntaktisk nivå mellan *Aftonbladet* och *Dagligt Allehanda*. Syftet har varit att ta reda på om *Aftonbladet* uppvisar ett modernare språk. De språkdrag som har analyserats är meningslängd, antal bisatser, bisatsernas funktion i satsen, antal ord i utbyggda nominalfraser, de utbyggda nominalfrasernas andel av det totala ordantalet, antal ord i fundament samt fundamentens funktion i satsen. På ingen av dessa punkter har några omedelbart slående skillnader kunnat noteras. Skillnaderna mellan materialen är för varje enskilt språkdrag oftast små och ger, i synnerhet när hänsyn tagits till det relativt begränsade omfånget på det undersökta materialet, inte någon stabil grund för att uttala sig om moderna drag i texterna.

Som nämndes har Lars Grahn framhållit genrens betydelse för stilen i en text, och det verkar bekräftas även här (se sidan 7 i denna uppsats). Det faktum att samtliga texter är inrikesnyheter förenar dem och skillnaderna blir små. Däremot är den samlade tendens som alla dessa språkdrag tillsammans uppvisar relativt tydlig. I samtliga fall pekar resultaten snarast motsatt det förväntade. *Aftonbladet* har längre meningar, fler bisatser, fler ord i långa utbyggda nominalfraser och längre fundament. Sammantaget ger detta bilden av att *Aftonbladet* snarast uppvisar ett för tiden mer konventionellt språkbruk än *Dagligt Allehanda*.

Tyvärr säger undersökningen inget om hur *Dagligt Allehanda* förhåller sig till andra samtida tidningar, vilket gör att det inte går att säkert säga om resultatet talar för ett ovanligt ålderdomligt språk i *Aftonbladet* eller om det snarast är *Dagligt Allehanda* som är ovanligt modern för sin tid. Intressant i det sammanhanget är de siffror som Mats Thelander redovisar från en undersökning av dramaspråk. Dessa siffror pekar nämligen mot att 1800-talet faktiskt i flera hänseenden innebar en viss återgång till mer

konservativa skrivvanor än tidigare. Thelander menar också, med hänvisning till bland annat Teleman, att denna tendens inte bara gäller dramapråk utan även annat skrivande (Thelander 2006:passim). Om man tänker sig att det fanns redaktionella traditioner som påverkade tidningarnas språk skulle det kunna vara en möjlighet att den äldre *Dagligt Allehanda* fortfarande använde ett äldre, men i viss mån ”radikalare” språkbruk, medan *Aftonbladet* mer anpassades till den tid som tidningen startade i. En vidare undersökning, av material från flera tidningar, skulle vara intressant att se.

Här har texterna enbart analyserats utifrån ett kvantitativt perspektiv. Ingen hänsyn har tagits till kvalitativa skillnader. Alla språkliga nyanser går givetvis inte att fånga genom statistisk ordräkning och det kan mycket väl finnas skillnader mellan språket i de två tidningarna som inte syns i mina analyser, men som skulle upptäckas med andra undersökningsmetoder. Att inte gå in på mer kvalitativa analyser av materialet har dock varit ett medvetet val, för att begränsa uppsatsens omfång. Också detta är därför ett område som andra gärna får arbeta vidare med, utifrån en annan vinkel än min.

På samma sätt som ett annat metodval hade kunnat ge ett annat resultat hade kanske ett fokus på en annan nivå av språket gjort det. Det som har undersökts här är syntaktiska skillnader mellan tidningarna, men språkliga skillnader finns ju också på andra nivåer. När det gäller stavning skiljer sig de båda tidningarna till viss del åt, och där är det *Aftonbladet* som ligger närmare nysvenskan. Framför allt märks skillnader i bruket av ”w” respektive ”v”, där *Dagligt Allehanda* konsekvent stavar exempelvis ”hwilken” medan samma ord i *Aftonbladet* skrivs ”hvilken”. Här kan dock det faktum spela in att *Dagligt Allehanda* är tryckt i frakturstil, medan *Aftonbladet* använder den modernare antikvan. Detta är förvisso intressant i sig som ett modernt drag, men det är möjligt att typsnittet påverkar valet av stavning. Eftersom ”u” och ”v” är mycket lika i frakturstil kan *Dagligt Allehanda* ha valt ”w” av läsbarhetsskäl. En mer ingående undersökning av skillnader och likheter gällande stavning skulle kanske kunna ge svar på den frågan. Kanske finns det skillnader också på morfologisk nivå, vad gäller val av ord och uttryck. Även här finns alltså dörrar öppna för nya undersökningar.

Danell konstaterade i sin undersökning av stockholmspressen att det finns skillnader, både morfologiska och syntaktiska, mellan den konservativa och den liberala pressen. Danells undersökningsperiod sträcker sig över det så kallade moderna genombrottet, som

sker under 1880-talet, och hans resultat visar att de språkliga förändringar som då sker, i riktning mot dagens svenska, infaller tidigare och orsakar kraftigare förändringar i de liberala tidningarnas språk än i de konservativas. I ljuset av det är det intressant att konstatera att det inte tycks finnas några sådana skillnader, i alla fall inte på den syntaktiska nivån, mellan liberala *Aftonbladet* och konservativa *Dagligt Allehanda* några årtionden tidigare. Danell tror också att en av orsakerna till skillnaderna är att tidningarna hade olika "sociala dialekter" som en följd av att de försökte nå nya läsargrupper (Danell 1970:97). Men *Aftonbladet* riktade sig till, och nådde, nya läsargrupper redan från starten, och då, som det verkar utifrån den här undersökningen, utan att ha förändrat sitt språk. Det tyder på att den medvetenhet om språket som tidningarna visar femtio år senare inte hade utvecklats på 1830-talet. Det moderna genombrottet skedde också på bred front, i tidningar, i skönlitteratur och i andra typer av texter. Innan dess hade kanske grogrunden och miljön som möjliggjorde den språkförändringen inte funnits.

Klart är att det nystartade *Aftonbladet* inte var någon språklig förnyare. Det är kanske heller inte förvånande med tanke på den tid tidningen verkade i. Det som förvånar är den genomgående tendens tidningen visar att vara mer konservativ än normen tycktes kräva. Vad detta beror på är inte klart och det är inte heller syftet med den här undersökningen att besvara den frågan. Kanske bestod redaktionen helt enkelt av en samling stockkonservativa språkpoliser med för mycket akademisk skolning som omedvetet skrev onödigt högrävande. Kanske ville skribenterna briljera. Kanske kan man tänka sig att tidningen till en början ansåg det bäst att klä de stundtals mycket radikala idéer och den hätska kritik som framfördes i en modest språkdräkt, för att inte ytterligare uppröra människor. Det var inte språket tidningen ville förändra, utan samhället och det gjordes kanske mer framgångsrikt om vapnen doldes under en proper klädnad.

Litteratur

- Bolander, Maria, 2001: *Funktionell svensk grammatik*. Stockholm: Liber.
- Danell, Jan, 1970: "Konservativ och liberal stockholmspress" I: *Kungliga Humanistiska Vetenskaps-Samfundet i Uppsala Årsbok 1969-1970*. Uppsala: Almqvist & Wiksell. S. 21-111.
- 1972: "Konservativ och liberal stockholmspress" I: *Kungliga Humanistiska Vetenskaps-Samfundet i Uppsala Årsbok 1971-1972*. Uppsala: Almqvist & Wiksell. S. 5-65.
- Engdahl, Sven, 1962: *Studier i nusvensk sakprosa. Några utvecklingslinjer*. Uppsala: Almqvist & Wiksells.
- Gustafsson, Karl Erik & Rydén, Per (red), 2000: *Den svenska pressens historia I. I begynnelsen (tiden före 1830)*. Stockholm: Ekerlids Förlag.
- Grahn, Lars, 1962: "Ledare och reportage. Försök till stilistisk analys av några texter i Dagens Nyheter hösten 1962" I: *Nysvenska studier 1962*. S. 119-186.
- 1965: "Det moderna tidningspråket" I: *Språkvård 1965:4*. S.3-11.
- Hadenius, Stig & Weibull, Lennart, 2003: *Massmedier. En bok om press, radio & TV*. 8 uppl. Stockholm: Albert Bonniers Förlag.
- Hultman, Tor & Westman, Margareta, 1977: *Gymnasistsvenska*. Lund: LiberLäromedel.
- Melander, Björn, 1998: "Det är Husqvarna" *Om språket i tre upplagor av Läsebok för folkskolan*. Rapport nr. 17 från projektet Svensk sakprosa.
- Mårtensson, Eva & Svensson, Jan, 1988: *Offentlighetsstruktur och språkförändring*. Rapport nr. 14 från Nordlund, småskrifter från Institutionen för Nordiska språk i Lund (särtryck).
- Strand, Hans, 1984: *Nusvenskt tidningspråk. Kvantitativa studier av reportage i morgon-, kvälls- och veckopress*. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Svensson, Jan, 1993: *Språk och offentlighet. Om språkbruksförändringar i den politiska offentligheten*. Lund: Lund University Press.
- Thelander, Mats, 2006: "De där befängda modärna idéerna..." *Svenskt dramaprák och det moderna genombrottet*. (opublicerat manus).

Wellander, Erik, 1921: "En ellipsteori" I: *Studier i modern språkvetenskap* 8. Utg. av Nyfilologiska sällskapet i Stockholm. Uppsala: Almqvist & Wiksells.

Westman, Margareta, 1974: *Bruksprosa. En funktionell stilanalys med kvantitativ metod*. Lund: LiberLäromedel.

Bilaga 1

Innehåll

Aftonbladet

- 3/1: Kungligt besök på asemblée
Hertig återkommen till Sverige
Lurendrejeri-förordningen
- 12/1: Nya bestämmelser för Öfver-Intendents-Embetet.
Nyårsfirandet i Malmö gick överstyr.
16 livstidsarrestanter har rymt från citadellet i Malmö.
- 19/1: Kungligt besök på konsert.
Regeringen har anställt en Schäfer.
Regeringen har använt sista delen av pengarna avsatta för ”undsättningar”.
Ett beslag av brännvin har gjorts i Stockholm.
En ny bro ska byggas mellan Skeppsholmen och Djurgården.
- 27/1: Kungligt firande av H.M. Konungens födelsedag.
- 5/2: Lycklig utgång av eldsvåda i Stockholm.
- 11/2: Kungligt besök på bal.
Ny president till Kammar-Collegium.
Nytt förslag om åtgärder mot skadliga ämnens inblandning i brännvin.
- 14/2: H.M. Konungen har hållit Stats-Råd.
Ny tillsatta landshövdingar i Örebro och Malmö.
Handlare vill att regeringen ska göra ändringar i Lurendrejeri-förordningen.
- 21/1: H.M. Konungen har hållit Stats-Råd.
Kungligt besök på diverse sammankomster.
Lagmannen Jean Noræus har avlidit.
Privilegium exclusivum utdelat på uppfinning.
- 2/3: Stats-Råds-beredning har hållits.
Kungligt besök på spektaklet.
Processen mellan Aftonbladet och Dagbladet har inletts.
Måttlighetssällskapet har tillåtits påbörja sin verksamhet.

Ny rymning från citadellet i Malmö.
Revision av arbetet på Götha Kanal.
Aktion har beslutats mot ansvarige utgivaren för Aftonbladet.

- 10/3: Nya anslag till Gardesregementena.
Fältnättningsbrigaden förenas med General-Staben.
Hungersnöden i Göteborg.

Dagligt Allehanda

- 3/1: Väderleken på olika orter.
Stulna kreatur funna slaktade på Öland.
Uppförande av monument beslutat i Örebro.
- 12/1: Nyårsfirande i Malmö gick överstyr.
16 livstidsarrestanter har rymt från citadellet i Malmö.
Vädret på olika orter.
- 19/1: Kommittén för utredning av befattningsförhållanden har anställt ett biträde.
Regeringen har anställt en Schäfer.
Vädret på olika orter.
Man funnen ihjälfrusen i skogen utanför Gävle.
- 27/1: Jättestor varg dödad i Jämtland.
Björnjägare har gett ut bok i London.
Skyttesällskap har inrättats i flera norska städer.
- 4/2: Nya direktiv för postförsändelser mellan Öland och Gotland.
Lasarettsdirektionen befrias från skyldighet att erlægga Expeditionslösen.
- 12/2: Nytt förslag om åtgärder mot skadliga ämnens inblandning i brännvin.
Riksgäldskontorets lån på en halv miljon har blivit fulltecknat.
Tvist inom Banco-Styrelsen.
Vädret i olika orter.
- 14/2: Mer om tvisten inom Banco-Styrelsen.
Jägareförbundet har haft middagsmåltid på Frimurarsalen.
- 21/1: Måttlighetssällskapet har tillåtits påbörja sin verksamhet.
Föreläsningar i befästnings-vetenskapen har börjat hållas.

Målet rörande krigskassören Brattströms balance.

Revisionen av arbetet på Götha Kanal.

Måttlighetsförening bildad i Småland.

Dräng, smed och häst drunknade i Vättern.

Översvämning i Mariestad.

Fältväbel mördad i Växjö.

Ny rymmning från citadellet i Malmö.

Vädret i olika orter.

Vedförsäljning på Djurgården.

10/3: Nya anslag till Gardesregementena.

Fältmättningsbrigaden förenas med General-Staben.